

НОВ ПРИНОС КЪМ ПРОУЧВАНЕ НА РУСКОТО ЛИТЕРАТУРНО ВЛИЯНИЕ У НАС

В своята книга „П. Р. Славейков и руската литература“¹ С. Русакиев изследва влиянието на руската литература върху творчеството на първия голям български поет Петко Славейков. Това е важен и интересен проблем, свързан с началото и развитието на новата българска литература. Като проучва и установява силата и значението на руското литературно влияние върху П. Р. Славейков, авторът ни помага да разберем как се заражда новата българска поезия, кои жизнени сокове я подхранват и какви са пътищата, по които тя се развива.

С. Русакиев цитира една много любопитна статия на „Цариградски вестник“ от 1848 г., от която личи колко слабо е била ориентирана нашата общественост, нейните „най-учени мъже“ от онова време за руската литература, за нейните най-добри представители. В тази статия „баснописецът Крилов“, „сатирикът Пушкин“ „книжовника Гнедич“ са поставени наравно с разни „черковни писатели и архиепископи“. В същото онова време обаче Славейков открива Пушкин, Гогол, Крилов. Той е възхитен и поразен от силата на техния талант. Тази среща на младежа с истинската поезия свидетелствува за неговия поетически усет. А това не е ли едно от качествата, които, както и самата дорба, почти не се „придобиват“? Много правилно авторът свързва този факт със зараждането на Славейковото поетическо творчество. Той изтъква, че допирът на Славейков с големите руски писатели не е случаен, търси причините, потиците, които карат поета да преведе едно или друго стихотворение, да се учи от един или друг писател и ги открива както в неговото собствено поетическо виждане, така и в условията на българската действителност, в сходството на обществените отношения в двете страни.

Като се спира на първите източници, чрез които Славейков влиза в контакт с руската литература, С. Русакиев за пръв път у нас разглежда „Кургановия писмовник“ — книга, която поетът високо цени и превежда на български език. С. Русакиев изобщо правилно изследва пътищата на литературното влияние, показва как страстният стремеж на П. Р. Славейков за художествено майсторство го довежда до руската класическа литература и как в този стремеж не се крие слабост, подражателство или безсилие, а напротив — един от най-верните пока-

затели за силата на Славейковия поетически талант.

Най-основно в монографията е разгледано влиянието на Пушкин и Крилов върху поезията на Славейков. Това влияние авторът изследва главно в две посоки — като идейно-политическо влияние и във връзка с развитието на Славейковото оригинално художествено майсторство. Той изтъква онези нови моменти в поезията на Славейков, които бележат неговия творчески път.

Интересни наблюдения прави С. Русакиев върху преводите на Пушкиновите стихотворения „Съвет“, „Поет и тълпа“, „Дядо, баба и златна рибка“. Той правилно разкрива причините, които насочват вниманието на Славейков именно към тези стихотворения. Авторът изтъква новото, своеобразното в преводите и разглежда това своеобразие като резултат на влиянието на българската действителност от онова време. Славейков е дал на стихотворението оригинален български битов колорит. В „Поет и тълпа“ Пушкин засяга основния конфликт между личност и общество — тема, която постоянно възбужда Славейков и намира отражение в цялото му творчество. Тя се явява в редица стихотворения още от най-ранния период („Момче, ума си събери“), за да достигне до двете елегии „Не пей ми се“ и „Жестокостта ми се сломи“, които са били подготвени от цялостното развитие на поета до тогава. С. Русакиев добре изтъква своеобразието, което е внесъл Славейков при превода на „Поет и тълпа“. Без да е съзнавал коя „сган“ визира Пушкин, Славейков, имайки предвид своите съвременници, неосъзнатия още български народ, не е могъл да приеме към тях подобно презрително отношение. Ето защо той завършва превода в пълно противоречие с основната мисъл на Пушкин:

„Но там дет той ги гадеше,
за тях пак със сълзи плачеше“,

Преводът на „Поет и тълпа“ сочи пътя на Славейковото развитие, неговата борба за овладяване на формата и поетическото майсторство, за по-пълнокръвно представяне на живота в художествени образи. С голям поетически усет Славейков превежда и стихотворението „Дядо, баба и златна рибка“. Изследвачът изтъква как поетът, без да промени идейното съдържание на стихотворението, го свързва с българската действителност и превръща приказката на Пушкин в сатира против княз Батемберг. По този начин, прекланяйки се пред могъществото на Пушкиновото поетическо творчество, Славейков

¹ Симеон Русакиев „П. Р. Славейков и руската литература“. Издание на БАН — Институт за българска литература, София, 1956 г.

използува тази сила в служба на боевите задачи, издигнати от българската обществена действителност.

Най-ярък пример за това как Славейков се учи от художественото майсторство на руските поети са басните, които той превежда от Крилов. Авторът достига до правилния извод, че „когато Славейков се е запознал с басните на Крилов, той е бил вече подготвен да ги разбере и почувствува дълбоко, да проникне в тяхната демократична идейност, да се възхити от тяхната реалистична правда, да подхване баснената традиция в своята практика“ (стр. 11). Славейков, който разбира, че художествената литература е преди всичко изкуство на словото, изучава най-внимателно езика на руския народен поет, още повече, че по това време се оформява и българският национален език. Като се учи как да пише от Крилов и от най-добрите представители на руската класическа литература, Славейков търси в нашия народен език равнозначни понятия и думи и ги открива по неповторим начин. Това особено личи в басните „Куко и пипе“, „Щурец и мравки“, „Осел и славей“ и др. Дотолкова тези басни са добили наш национален колорит под перото на Славейков, че ние бихме могли да ги изследваме днес с оглед на връзката им с нашето народно творчество, с българските пословици и поговорки.

Би било интересно да се знае, че баснята „Щурец и мравки“ Славейков превежда още през 1847-1848 г., когато той е писал с черковнославянски букви. Впоследствие тази басня той обработва непрекъснато до края на живота си. Интересно би било да се проследят всички нейни варианти, за да се види как поетът достига до последния текст, който, според С. Русакиев, се отличава с „изискан език, издържан поетически стил и хубави рими“.

Заклучението на автора, че ние можем да третираме като оригинални Славейкови произведения някои от тези басни, е правилно. То идва като естествен извод от цялата му изследователска работа. До толкова тези басни са свързани с нашия фолклор, с нашия битово-разговорен език, с нашата действителност, че те са станали наши, национални произведения.

С. Русакиев е проучил ръкописното наследство на поета, в резултат на което е привлякъл в своята монография нов, неизвестен материал. Това се вижда най-ясно в главата „П. Р. Славейков и Лермонтов“, а също така в изследванията върху поезията на Славейков след Освобождението. Покрай известните досега три превода от Лермонтов — „Пророк“, „Узник“, „Нет, я не Байрон, я другой“, изследвачът е разгледал още преводите на стихотворенията „Казачья колыбель-

ная песня“, „На севере диком стоит одинокой“, „Три пальмы“, „Выхожу один я на дорогу“, „Ветка Палестины“, повечето от които не са публикувани досега. Любопитно е да се знае, че освен тези стихотворения Славейков е превел и част от стихотворението „Родина“, което е готвил за печат. Тези материали позволяват да се направят нови изводи за връзката между двамата поети, която доскоро се смяташе за незначителна.

Тук обаче трябва да отбележим, че въпреки привлечения нов материал, авторът не е успял да постигне онази дълбочина на изследването, която личи в двете предходни глави. Тук той не е изяснил тези черти в Лермонтовата поезия, които са привличали неотразимо българския поет и дълбоко са го вълнували. А това е преди всичко любовта на Лермонтов към живота и свободата във всички нейни форми. Не случайно едно от най-любимите стихотворения на Славейков е „Узник“. Това стихотворение той превежда много пъти с различни заглавия — „Воля ми дайте“, „Я ми отворете тъмната тъмница“.

С. Русакиев отнася всички тези преводи към 80-те години. Обаче „Ветка Палестины“ и „Три пальмы“ са между най-ранните преводи на Славейков от руски. Те са правени през периода 1849—1853 г. Може би поради това авторът не свързва с влиянието на Лермонтовата „Казачья колыбельная песня“ забележителното за времето, в което е написано, стихотворение на Славейков „Спомняне“, писано през периода на Кримската война в 1854 г. В него Славейков по свой оригинален път е изобразил с пределна езикова простота майчинската любов към сина, на когото тя завещава най-чистите пориви на сърцето си. Дори в заключителната глава на книгата, където се спира специално на това стихотворение, С. Русакиев не го свързва нито с конкретната българска действителност (подготовката на въстанието на Дядо Никола), която дава основния потик на поета, нито с поезията на Лермонтов, а говори за влиянието на руската литература „изобщо“. Това стихотворение има сродство и с широко известната след Освобождението песен — „Сбогом прощай, невесто мила“, писана през 1881 г. — както обаче установяваме напоследък, по мотив, разработен много по-рано, пак през Кримската война. По такъв начин много по-ярко би изпъкнало безспорното влияние на свободолюбивата Лермонтовска поезия. Вместо това авторът ни отпраща към две неизвестни, слаби в идейно и художествено отношение люлчени песни на Славейков, създадени от него в преклонна възраст.

Същата неяснота личи в главата „П. Р. Славейков и Шевченко“. Както е известно, Шевченко е един от най-любимите поети на Славейков и тази обич се обуславя не само от неговия литературен вкус, но преди всичко от неговия мироглед. На българския поет са близки както спецификата на Шевченковата поезия, така и неговият борчески патриотизъм, проявяван като стремеж за преустройство на поробената родина. Не случайно най-хубавите преводи на Славейков са Шевченковите стихотворения „Думи мої, думи мої“ и „Перебендя“. Съвсем убедителен е С. Русакиев, когато разглежда превода на стихотворението „Минают дни, минают ночи“. Като не се съгласява с преценката на Б. Пенев, че този превод е слаб, по-долу сам той твърди същото. Нещо повече. Несполуката на Славейков тей обяснява с различието в идеологията на двамата поети. Не можем да приемем твърдението на автора, „че като поет-просветител Славейков съзнателно не предава революционните моменти в стихотворението“. Особено не можем да приемем твърдението, че „активизмът на революционера, неговият стремеж да се слее с народа, да му служи до смърт, остава несвойствен за Славейков“ (стр. 203). С този извод С. Русакиев всъщност изтръгва корена на връзката между двамата писатели, животът и поезията на които показват какво значи да се слееш със своя народ и да му служиш до край. Славейков не само е споделял борческите тенденции в поезията на Шевченко и Лермонтов, но дълго и упорито е работил за тяхното утвърждаване у нас.

В тази глава С. Русакиев допуска някои неточни заключения. Вместо да изтъкне дълбокото вътрешно сродство между двамата поети, изявено така интересно в преводната поезия на П. Р. Славейков, авторът тръгва по несигурния път на външната тематична прилика и естествено изпада в грешки. Той цитира изцяло (стр. 208) стихотворението „Изгнанник“ като неизвестно произведение на Славейков от 1877 г., написано под прякото въздействие на Шевченко. „Ако се вникне, пише той, в идейното съдържание на тази Славейкова творба, в нейната лирична тоналност, в ритмичното движение, в характера на образите, в размера на стиховете, не може да не се дойде до убеждение, че тя е написана под влиянието на Шевченковото стихотворение „Думи мої“ и т. н.

Стихотворението „Изгнанник“ е израз преди всичко на носталгията, която поетът е изпитвал за България по времето, когато прекарва полугладен живот в Цариград след спирането на в. „Македония“. Не за пръв път той пише на такава тема.

Във връзка с първото си пътуване до Цариград (през 1852 г.) той издава хубавото стихотворение „Отечество (Жалба)“, в което излива тъгата и обичта си към родината. Не се е повлиял в този случай Славейков и от художественото майсторство на Шевченко, тъй като самата песен е превод от руски на стихотворението „Моето сърце“ от прогресивния шотландски поет Роберт Бърнс. Освен това „Изгнанник“ е печатано много пъти с надслов „Поздрав на Балкана“, „Там ми е сърцето“.

Като разглежда влиянието на редица руски поети върху поезията на П. Р. Славейков С. Русакиев завършва своята книга с обстойна заключителна глава „Традициите на руската литература и идейно-творческото развитие на П. Р. Славейков“. В нея той прави равнометка на онова, което руската литература е дала на българския поет за утвърждаване на реалистичната, демократична обществено-борческа линия в неговото творчество, онова, с което тя е допринесла за неговото художествено майсторство. Тази глава всъщност е един очерк за развитието на Славейков като реалист. Тук С. Русакиев изобщо правилно очертава периодизацията на творчеството му, привежда нови материали и разглежда неизвестни досега стихотворения. Той правилно обяснява творчеството на поета след Освобождението, което, трябва да отбележим тук, дълго време беше съвършено подценявано.

В тази важна глава от монографията, както и в главата „Ранното поетическо творчество на П. Р. Славейков“, има обаче положения, които не споделяме. Най-напред авторът не взема определено становище по въпроса за решителния фактор в израстването на Славейков като поет-реалист: включването му в обществения живот или влиянието на руската литература?

Очевидно потикнат от желанието да изтъкне важността на руското влияние авторът подценява значението на нашите първи стихотворци. Той пише: „Съществен недостатък в творчеството на нашите първи поети е слабият им допир с живота на народа. В тяхната поетическа практика съвсем слабо се вливат сокове от живота на масите, погледът им не се спира върху най-крупните факти на действителността. Освен това, в повечето случаи първите стихотворци плават в идейното течение на просветителите (к. м.), които са чужди на схващанията за революционната борба като средство за освобождение. Поради всички тия причини произведенията на нашите стихотворци от първата половина на миналото столетие са със слаб идеен заряд, не вълну-

ват, не мобилизират, не тласкат към обществени подвизи.“ (стр. 16). И това той казва за поемата на Неофит Бозвели „Мати България“!

За каква революционна идеология може да се говори у нас през 40-те години? Това са годините, когато започва борбата за оформяне на българската национална култура, годините, в които лозунгът за просвета е прогресивен лозунг, годините, в които борбата за черковна свобода сплотява болшинството от българския народ. През тези години още не съществува разлика в идейното направление на българските възрожденски деятели. Това го казва ясно още Димитър Благоев. Най-прогресивното движение по това време е борбата за черковна свобода, борбата за българска просвета и език. Не в такъв грях можем да упрекнем нашите първи стихотворци. Тяхната беда е само една — че не им се отдаде да създадат истинска поезия, а пътят, по който те тръгнаха, беше правилен.

В своето ранно творчество Славейков тръгна по пътя, начертан от Паисий Хилендарски, Софроний Врачански, Неофит Бозвели, Добри Чинтулов, от първите стихотворци. За него е ясно, че литературното творчество трябва да служи на народа. В името на този идеал той решава да стане писател. Поробена България по негово време е страна, в която не съществуват никакви права за народа — съществува само един мълчалив съюз между турските феодали, гръцките фанариоти и българските чорбаджии, които хищнически крадят и грабят угнетения, ослепен от невежество и непосилен труд народ. В тези условия литературата добива особено значение. Тя израства като единствена трибуна, от която малцина просветени, родолюбиви и смели българи имат възможност да говорят за непоносимото положение на народа. Ето защо за Паисий, Софроний, Неофит Бозвели — да бъдат писатели по това време, е значело — да служат на народа си. Така е било и за Славейков. Но как да пише, за да достигне до сърцето на народа, за да бъде разбран? Това е големият въпрос, отговор на който младият поет намира не само в българската народна песен, не само в произведенията на неговите съвременници и предходници, но особено в поезията на Пушкин, Лермонтов, Шевченко, Никитин, Некрасов. Подемайки правилния път, по който тръгва новата българска литература, Славейков се учи преди всичко на художествено майсторство от руските поети и писатели.

Авторът правилно нарича Славейков последователен демократ, но зад това определение се крие специфичното, това което е присъщо именно на Славейковия по-

следователен демократизъм. И този специфичен Славейков демократизъм не е изтъкнат достатъчно. Когато говори за кризата, която Славейков преживява през 70-те години, характерна, както пише авторът, за цялата наша просветителска интелигенция, той вмъква един цитат от статията на Вълко Червенков „Към 80-годишнината от гибелта на Васил Левски“, с който цитат отъждествява Славейков с онази българска буржоазия, „която, като се побоя от размаха на народното движение, предпочете или направо да слугува на турските паши, или да тръгне да проси отстъпки и топло място за себе си в турската империя, или да чака освобождение поднесено на тепсия отвън“. За Славейков това не може да се каже. Неговата общественно-политическа дейност не се побира в установената формула „просветител“. Тя е много по-широка, оригинална и разностранна. Да не говорим за поезията му. Вече стана общоприето становището, че миросгледът на писателя не всякога се покрива с неговия художествен метод. Това важи и за Славейков. Ето защо авторът на монографията не е убедителен, когато се опитва да определи особеностите на Славейковата поезия с неговия еволюционен миросглед. Това най-ярко личи в посочените глави за Шевченко и Лермонтов.

Не споделяме също становището на С. Русакиев за ранното творчество на П. Р. Славейков. Той пише: „На първо място може да се констатира, че през ранния период на творчеството си П. Р. Славейков се учи от черковнославянски, сръбски и гръцки литературни образци, които не го тласкат към съществени идейни и художествени завоевания... През този период Славейков като първите стихотворци от онова време също не успява да застъпи съществена обществена тематика, не отразява положението на народа, неговите идеали. Основният герой на Славейковата поезия е обществено неосъзнат, кръгът на неговите проявления е твърде тесен, почти личен“ (стр. 31). „Този герой е чужд на обществения живот, на народните устемии, няма отношение към големите национални задачи“ (стр. 264)

Най-напред С. Русакиев подценява до известна степен два основни източника, от които поетът се учи по онова време — българската народна поезия и нашата литературна традиция. Освен това, неправилно е да се отделя само влиянието на гръцката, турската и сръбската литератури (както правеше това Б. Пенев) в първия период на творчеството на Славейков. Пак по него време той се учи и от руската литература, а най-много от нашето народно творчество. При проучване на най-ранните ръкописи на поета ясно

личи този многоцветен спектър, в резултат на който се ражда поезията на Славейков.

Славейков става „писател български“ с ясното съзнание да служи на народа си. В началото на неговия творчески път стои „Сатирата срещу гръцките владици“. По същото време той пише поеми за славното минало на българския народ: „Самуилка“, „Кралев Марко“, „Крумияда“, „Бойка войвода“, „Първа здравица“, „Спомен“ и др. Преди 1853 г. той съчинява и песни с бунтовно съдържание, възпява красотата на родината, пише любовни песни в духа на нашата народна песен, а също превежда такива от турски и гръцки (и то пак с патриотична цел!). Доколко е успял в тези свои първи опити — това е друг въпрос. Авторът, подобно на Б. Пенев, отъждествява ранния период от творчеството на Славейков с неговата любовна лирика.

Не споделяме и становището на С. Русакиев за интимната лирика на Славейков. Той се колебае при определяне на нейното значение. Неговото становище е противоречиво. От една страна той говори за нея като за най-слаб момент от творчеството на поета, а от друга изтъква известни достойнства и художествени качества на някои от стихотворенията, печатани в „Смесна китка“. А тези стихотворения са писани също преди 1852 г. Тук С. Русакиев полемизира с Б. Пенев, противопоставя се на едно становище, от което сам Б. Пенев се е отказал по-късно (в предговора към „Избрани стихотворения“), цитира последователно мнението на Пенчо Славейков (който едва ли не се срамува от тези стихотворения на баща си) и минава към гледището на Георги Бакалов, който утвърждава любовната лирика на П. Р. Славейков. Авторът излага тези схващания така, като че ли те се допълват едно друго. Когато четем тези страници, оставаме с впечатлението, че той е съгласен и с тримата. Какво е обаче неговото становище? Въпреки че цитира Георги Бакалов и коригира, макар само декларативно, Боян Пенев, авторът до края на книгата третира този период от творчеството на поета едва ли не като вреден, период, който Славейков превъзможва само благодарение на руското литературно влияние. За да подчертае още повече еротичния характер на Славейковата любовна лирика той я нарича с думите на самия поет „пущовска“, „марешка“. Неприятно звучи повторението на тези груби епитети на няколко места в книгата. Голяма грешка според С. Русакиев е това, че Славейков се е отдал на творчество, което засяга лични, сърдечни преживявания.

Според нас любовната лирика на П. Р. Славейков, именно тази, която обхваща първия период на неговото творчество, от 1848 до 1853 г., е важно явление в историческото развитие на българската поезия. Като имаме предвид времето, в което са писани тези песни, когато още не е съществувал български поетичен език, ние трябва да оценим голямата заслуга на Славейков като създател на българската любовна лирика и заедно с това — на българския поетичен език. Но не само това. Чрез тази лирика Славейков е носител на нови мисли, на нови чувства и отношения, породени у нас в резултат на оня национален подем, който обхваща българското общество през 50-те години. В тях е отразен стремежът на нашите деди към сантиментална мечтателност, към сърдечен живот. И тази среща със сантиментализма не само че не беше вредна, но тя беше необходима за нашия възраждащ се за нов живот народ, за който бяха нови не само просвещението и литературата, но и чувствителността и романтиката. А освен това между тези стихотворения има толкова лирични, изпълнени с поезия стихове, че в тях като в огледало се отразяват любовните трепети на хората от онова време. И ако ние днес се усмихваме на сантиментализма и наивността на някои от тях, трябва да отбележим, че именно на тези им качества се е дължало тяхното широко влияние.

В подкрепа на своето становище за ранната поезия на Славейков авторът цитира една бележка на поета, намерена в неговата архива. Според С. Русакиев от нея се разбира, че „и сам поетът чувствава слабите резултати, до които се домогва в първия период на своето творчество. Те не му дават основание да добие самочувствие с определени перспективи“. В тази бележка Славейков пише: „Не съм се ни мислил за поет, нито съм искал да се покажа за такъв. Превеждал съм, подражавал съм, а по нещо и съчинявал, ама не за друго, а само за обработване и очуване на езика, като труженник на туй поле, за улеснение на други, които се родят с талант и по-честити“. Тази трогателно-искрена изповед, в която личи скромността на големия човек, авторът отнася към 1852—1856 г. г., като съди по тетрадката, в която е написана. Тя обаче е писана към края на живота му, след 1886 г. Това личи както от нейното съдържание, което почти се покрива с предговора към подготвяните от поета „Избрани стихотворения“ (1886 г.), така и от почерка на поета. Тези мисли на Славейков се отнасят за цялото му творчество и с тях, разбира се, ние не можем да се съгласим.

Като застава на такива позиции по този въпрос, С. Русакиев сам си противоречи. При анализа на едно от първите стихотворения на Славейков — „Сатирата против гърцките владици“ той пише: „Още от нея се вижда, че той изобразява действителността реалистично, че корените на неговия реализъм се подхранват от дълбоката любов на поета към народа, от страстната му омраза към враговете. С това свое отношение Славейков се явява подготвен за дълбоко и плодотворно усвояване на демократизма и реализма на руската литература.“ Изобщо в много случаи, когато изхожда от конкретния материал, С. Русакиев застава на верни позиции. Неговите изводи обаче понякога изпадат в разрез със самите резултати, до които е достигнал при конкретния анализ на стихотворенията. Ето защо тази последна глава, въпреки своите хубави страни, в някои съществени моменти не се свързва с най-ценните изводи, до които се е добрал авторът в резултат на своята научно-изследователска работа.

Една от основните задачи на автора е да направи преценка на изводите, до които бяха достигнали нашите буржоазни литературоведи Ив. Д. Шишманов и Боян Пенев при разработката на същия проблем.

На много места С. Русакиев подчертава приноса на Б. Пенев, който в това свое изследване се домогва до вярно разкриване връзките на литературния процес и обществената действителност, използва събрания от него фактически материал. Той прави също правилна преценка на някои негови погрешни становища (за периодизацията, за поезията на Славейков след Освобождението и пр.). В някои случаи обаче авторът критикува Б. Пенев или декларативно, като застава сам на неговите погрешни позиции (ранното поетическо творчество на П. Р. Славейков, любовната му лирика) или неоснователно, като нарича „дълбоко порочни, неверни и антинаучни“ (стр. 246, стр. 29) становища, от които Б. Пенев по-късно сам се е отказал.

Добре щеше да бъде също, ако авторът беше отбелязал източниците на всички материали, с които работи, точните сигнатури на ръкописите, от които цитира, библиографичните данни на списанията и вестниците, в които за пръв път са издадени разглежданите стихотворения. В това отношение в книгата липсва единство, което несъмнено ще попречи за използване на материалите.

Като изхождаме от заглавието на книгата, ние бихме могли да предявим още

изисквания към автора. Бихме могли да го попитаме например, защо не е отделил поне малко място за влиянието на Н. В. Гогол върху Петко Славейков, когато то е несъмнено и дава възможност за интересни наблюдения. В ръкопис на П. Р. Славейков още в 1849 г. намираме следната бележка: „В една от поемите описанието на планината както в Гоголевия „Тарас Булба“ описанието на степта“. Очевидно, още когато е съчинявал първите си поеми из историческото минало на своя народ, той се е учил от Гоголевия „Тарас Булба“.

Една от най-характерните и най-самобитни черти на Славейковото творчество е неговият хумор. Онази галерия, която Славейков създава от наши, национални типове на контета, попове и попадии, гърцки кокони, влюбени старци и суетни Мариоли, ние бихме могли да свържем не само с българската действителност, която ги е родила, не само със самобитния талант на поета, но в някои случаи и с богатата гоголевска традиция.

Ние бихме могли да поискаме също от автора да разгледа блестящите журналистически статии на Славейков, неговите критики за литература, театър и изкуство, в които са отразени не по-малко черти от естетиката на руските революционни демократи. Очевидно не толкова широка е била задачата, която авторът си е поставил. В центъра на неговото изследване стои преводната и подражателна поезия на П. Р. Славейков. За тази цел той е проучил поетичното наследство на П. Р. Славейков, разпръснато из многобройни вестници и списания, архива на поета, библиотеката му, където е открил интересния сборник със стихотворения „Потаенная литература XIX столетия“. Като е привлякъл нов фактически материал, С. Русакиев се е задълбочил в конкретния анализ на голям брой стихотворения. По този начин той е допълнил изследванията на Ив. Д. Шишманов и Б. Пенев по този въпрос и е успял да покаже как прониква руското литературно влияние у нас и как израства самобитното поетическо творчество на големия български поет.

Като изключим допуснатата неяснота в изводите по някои основни въпроси, книгата на С. Русакиев представлява принос към проучванията на руското литературно влияние у нас, което се оказва така дълбоко и плодотворно, че допринесе за оформяне самобитния национален облик на българската литература.

СОНЯ БАЕВА